

להבות אש קודש

מתורתם של קדושי ושרידי השואה

פרשת וילך שבת שובה

המרגלית הבהקת החינוכית הטמונה במצות הבאת הטף¹

הַקְהֵל אֶת־יְהוָה הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף וְהַגֵּר אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֵיךָ לְמַעַן וְשִׁמְעוּ וְלִמְדוּ וַיֵּרְאוּ אֶת־
ה' אֱלֹהֵיכֶם וְשִׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת־פְּלִיטֹתַי הַתּוֹרָה הַזֹּאת (דברים ל"א י"ב)

הרב חיים יהודה מאיר חגר² בנו של הרב מנחם מווישווא זצ"ל מביא בספרו עה"ת זכר חיי"ם דברי חז"ל:

הגמרא בחגיגה (ג' ע"א) אומרת: תנו רבנן, מעשה ברבי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר בן חסמא שהלכו להקביל פני רבי יהושע בפקיעין. אמר להם מה חידוש היה בבית המדרש היום? אמרו לו תלמידך אנחנו ומימך אנו שותין. אמר להם אעפ"כ, אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש! שבת של מי היתה? (ענו לו) שבת של רבי אלעזר בן עזריה היתה. [אמר להם] ובמה היתה הגדה היום? אמרו לו בפרשת הקהל, ומה דרש בה, הקהל את האנשים והטף וכו' האנשים באים ללמוד, הנשים באות לשמוע, טף למה באים, כדי ליתן שכר טוב למביאיהן. אמר להם מרגלית טובה היתה בידכם ובקשתם לאבדה ממני? ובמדרש מוסיף וילקוט שמעוני בא רמז רמ"ז [אשריך אברהם אבינו שרבי אלעזר בן עזריה יצא מחלצך [ע"כ הגמרא].

[מדוע התפעל רבי יהושע מדרשת 'לתת שכר למביאיהם']

והנה יש להבין מה נתפעל רבי יהושע מההגדה הנראית לכאורה כפשוטה ומוכנת. וי"ל בס"ד דהנה מתוכן הענין נראה שעסקו בעניני חינוך, ועל כן שאלו טף למה באין? ולפי זה אפשר למצוא רעיון עמוק בהגדה הזו. כי הנה עיקר גדול בחינוך הוא להראות לחדור הצעיר עבודת ה' יתברך בפועל ובמעשים, ולא די במה

¹ הכנת הגליון והלמוד בו לקיים מצות בוראי יתברך. לעילוי נשמות הורי היקרים אודים מוצלים מאש אבי מורי ר' מנחם אהרן ב"ר טוביה ז"ל, אמי חוה בת יהודה ז"ל. הותני הרב מנחם ב"ר יצחק (חבה) ז"ל אשתו וזכה בת אליהו ז"ל, בנם משה יצחק. פייגא סוקה בת ר' יעקב זאב ז"ל היא ובעלה הרב יהוקאל ב"ר אפרים שמואל (ריבל) אודים מוצלים מאש נפטרו ללא זש"ק. הרב חיים קלמן ב"ר נתן נטע שלנגר זצ"ל נפטר ללא זש"ק. הרב דוד ב"ר חיים (פוקס) זצ"ל. אהובה לאה בת הרב שמעון יבלחט"א (קלרמן). הרב סיני יצחק בן הרב שמעון הלוי (אדלר) זצ"ל. שלומית בת יהודה ז"ל (גלב"ע ג' בתשרי).

לרפואת יעקב בן גלדים כתון, נחשון יעקב בן ידידה עירית בתושח"י.
לעילוי נשמות הקדוש לוי יצחק ב"ר שלמה (פש) הי"ד, שלום דוד הלוי ב"ר צבי (גרנט), הרב משה חיים בן הרב פישל זצ"ל (דימנטמן).

² הרב חיים יהודה מאיר חגר זצ"ל הקים ביתו עם אחותו של הרב אברהם חיים ריינמאן זצ"ל הי"ד מרת רייצא (כמותאר בתולדות המחבר הרב ריינמאן בספרו על מסכת אבות ויצא פרה עמ' כ"ו, מהדורת תשע"ט. בעמ' כ"ז צילום ההזמנה להתנחל). הרב חגר היה נכדו של האהבת ישראל מוויזניץ זצוק"ל, בנו של הרב מנחם מנדל חגר זצ"ל אב"ד ווישווא בעקמ"ח שארית מנחם. שרד את השואה ממחנות ההשמדה ולאחריה פגש את אשתו, נסעו לארה"ב ובתשי"ח עלו לארץ ישראל. למרות הפצרות החסידים שיטול כתר אדמורות סירב כל חייו. היה אחיין של אדמורי וויזניץ האמרי חיים ואחיו המקור ברוך.

בי"א באייר תשכ"ט נסתלק לבית עולמו באותו יום של זקינו ר' נפתלי מרופשיץ זצוק"ל. הם לא זכו לחקים דורות המשך, רק דברי תורתו שהוצאו לאור לאחר פטירתו הם זכרונם, במאמר שהובא לעיל הינו מספר חידושי תורה (נדפס פעם יחידית בתשמ"א). חיבור נוסף שלו שהיה בכת"י ליקוט מספרים קדמונים ואחרונים ונקרא זכר חיים וילקוט תשובה מאחבה, נערך ונדפס בשנת תשמ"ד.

שמלמדים אותם מתוך ספר לבד³, (וכמו שאיתא בספרים 'ושננתם לבניך' עיקר הוא 'ודברתם בם בשבתך בביתך ובלכתך', שכל מעשיו הנהגתו אכילתו והליכתו היא עפ"י התורה.⁴) נהוץ להראותם באופן ממשי הדרך בה ילכו היינו שישמעו ויקראו מן הספר וגם 'למען ילמדו' מתוך ראייה. וביותר התעמקו חכמינו ז"ל במטרה נשגבה זו בשנת השמיטה שכל אחד ואחד יושב בביתו ופטור מהרכבה מצוות שחייב בהם בכל השנים, פטורים היו בשנה זו מתרומות ומעשרות לקט שכחה ופאה וכו', וממילא בניהם בשנה זו שלא ראו שום עשייה ממשית בפועל ומעשה מאבותיהם עובדי האדמה, היה חסר להם מאוד הדרך ילכו בה בעבודת ה' יתברך, ובתור עצה למחסור נהוץ זה דרש רבי אלעזר בן עזריה שלכן נתנה דוקא במוצאי שביעית מצוה זו של 'הקהל את העם האנשים והנשים והטף. ושאל 'מפ למה באים' כדי ליתן שכר למביאייהם (והיינו שטף אלו אף שעדיין 'טף' הם ועדיין אינם ראויים לחינוך, בכל זאת יש ענין בהבאתם, שיוחק בזכרונם גדול ענין הקהל, מצוה המתקיימת בצבור וברוב עם, וכדי להרגיש גודל ההתפעלות, זכר את אברהם אבינו ע"ה שאצלו נאמר (בראשית י"ח י"ט) 'למען אֲשֶׁר יֵצֵא אֶת־בְּנֵי וְאֶת־בָּיִתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה' לַעֲשׂוֹת צֶדֶקָה וּמִשְׁפָּט, וכן מצינו⁵ גבי אברהם אבינו בשעה שהיו אצלו המלאכים ויתן אליהם ער (שם שם ו') וברש"י שם כדי להנכו במצוות, והיינו שהנכו שצריך לעשות מעשה בעבודת ה' יתברך ולא די במחשבה גרידא.

[דברי חיזוק ועידוד להורים ומורים העוסקים בעבודת קודש של חינוך]

וזה אולי הרמז ב'מרגלית'⁶ שהיורד לעומק הים לחפש אחר המרגלית אינו יודע כלל מה ימצא שמה, וכל מה שיעלה בידו לרכוש יחשב, כך היא בעיני חינוך אין לדעת מראש איך יצליח ומה יצא מהחינוך, אבל עליו לעמול ולעסוק בו⁷ ולקיים (המצוה של 'ושננתם לבניך והודעתם לבניך ולבני בניך וגו') ואולי משום כך שאל להם 'שבת של מו' שכמו ששנת השמיטה צריך למצות 'הקהל' ביותר מכל השנים, כן הוא בשבת קודש, אז הוא זמן חינוך הבנים, ע"י שרואים הבנים סדר עבודתם של האבות בעבודת ה' יתברך בפעולה ובמעשה ממש). עכ"ל הרב חיים יהודה מאיר הגר"ז צ"ל.

³ מרגלא בפומיה של אבי מורי ר' מנחם אהרן ברקאי ז"ל 'זהו ענין ראות את מוריד' – אין הפונה לתמונה יפה הצמודה לקיר, אלא ראות את מוריד בחיים חיותי בעבודתי ובהנהגתי.

⁴ הערה זו נראה שהיא מעורכי הספר, מוקפת בסוגריים מרובעים.

⁵ בנ"ל.

⁶ במעשה המובא בגמרא שרבי יהושע אמר להם מרגלית טובה היתה בידכם.

⁷ עבודת קודש של החינוך משולה לזריעה. בזריעה זוהי עבודה קשה של הטמנה במעמקי האדמה, בהסתר גדול, ובמשך זמן יש לטרוח תחילה בהכנת השטח אח"כ הזריעה עצמה ואז השקאה מתמדת, וגם כשנוכחים או מכבדים הגידולים, יש לטפחם ולהשקיע מלאכה רבה. וראש לכולם ותמיד – עבודת התפלה. יתכן והמחנך כלל לא יראה תוצאות פעולתו והשקעתו המרובה, התלמידים – ילדים יגדלו והוא אינו יודע מה פרי עמלו. אך זוהי עבודת קודש ותהא בחינת 'אור זרוע לצדיק' – בזריעה שהיא בהטמנה אך תתגלה בזמן ובמקום כאור גדול, וגם אם חלילה לא, הרי שאת יעודו ותפקידו קיים ומילא, ואולי הדורות הבאים...

⁸ הרב חיים יהודה מאיר זצ"ל בנו של ה'שארית מנחם' מוויניץ, בנו בכורו של ה'אהבת ישראל' רבי ישראל הגר זלה"ה. אביו ה'שארית מנחם' נפטר לפני השואה. בנו הרב חיים יהודה מאיר הקים ביתו עם אחותו של הרב אברהם חיים ריינמאן זצ"ל הי"ד מרת רייצא (כמותאר בתולדות המחבר הרב ריינמאן בספרו על מסכת אבות ויצא פרח עמ' כ"ו, מהדורת תשע"ט. בעמ' כ"ו צילום ההזמנה לחתונתם).

שרד בניסי ניסים את התופת בשואה, ואף בסיום החורבן עודד והדריך אנשיו לחזור מאוד באכילה לאחר הרעב האיום שסבלו ממנו במחנות ההשמדה, ורבים קיפחו חייהם בגלל שאכלו לא בצורה נכונה. לאחר שיצא מהמחנות פגש את אשתו שנצלה גם היא מהתופת, עברו לתקופת מה לארצה"ב אך סירב בכל תוקף לקבל את האדמורות שבקשו והתחננו שארית הפליטה לעטר את ראשו. ואמר 'איך אתעלה ואכהן פאר אחרי עברו שנות השואה בלי תורה ובלי מעשים וכו'. בשנת תשי"ח עלה לארץ ישראל אך המשיך לסרב לקבל כל עול רבנות שהיא שהוצעה לו. כפף עצמו תחת דודו האמרי חיים מוויניץ. בשנת תשכ"ה זכה להעלות את עצמות אביו מאירופה לארץ ישראל, ולקברו באוהל אדמורי ויוניץ בבני ברק.

בשנת תשכ"ה בהיותו רק כבן נ"ה החזיר נשמתו לבוראו, ונקבר בסמיכות לאביו. לא זכה כלל להשאיר זש"ק. דברי התורה שנאספו ונערכו בספר שנקרא זכר חיים הם זכרו ושמו שנתרו ממנו בעולם (נדפס בתשמ"א). כמו"כ השאיר ספר בכת"י זכר חיים ילקוט תשובה מאהבה, שנדפס גם לאחר פטירתו (תשמ"ד).

השמירה על נקיות מדת האמת הפנימית הנלמדת מהבאת הטף להקהל

על דברי הגמרא שהובאו לעיל ממסכת חגיגה בענין ההקהל, כותב הרב **מנחם סגל פולאק**⁹ זצ"ל בספרו **עיון מנחם** על אגדות הש"ס וז"ל^ק:

...ובגוף הענין דקאמר טף למה באין, כדי ליתן שכר למביאייהו, נ"ל דהנה כתיב (תהלים ל"א כ') **מִה רַב־טוֹבָהּ אֲשֶׁר־צִפְנָתָה לִירְאֵיהָ פְּעֻלַּת לַחֲסִים בְּה' נִגְדַּת בְּנֵי אָדָם**. ופירש הפלאה [רבי פינחס מניקלשבורג] בהקדמה, דהנה הכוזרי כתב הטעם דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא [קדושין ל"ב ע"א], הוא יען שיש צבועים ששבע תועבות בליבם ועושים מצוות רק נגד בני אדם להתענות בשוא להאמין כי הם ישרים בליבותם, אולם הקב"ה כביכול רואה ללבב ויודע האמת וממילא לא יתן להם שכר ועכשיו אם הקב"ה יתן שכר לתמימי לב, בני אדם קצרי הראות, שאינם יודעים להבחין בין הצבועים ותמימי לבב, יטילו ח"ו ספק ביושר ההשגחה וישאלו, מה ראו אלו להתקרב יותר מאלו, ולכן שכר מצוה בהאי עלמא ליכא לשום אדם, וזה שנאמר **מִה רַב טוֹבָהּ אֲשֶׁר צִפְנָתָה לִירְאֵיהָ** – בעולם הבא, וטעם שפעלת זאת הוא בעבור אלה שהוסים כך **נגד בני אדם** וליבם בל עמם.

אלא דלפי זה מסתבר שמי שמגדל את בניו לתורה ותעודה יקבל שכר על מצוותיו בעולם הזה, **דכלל הוא בידינו שכל מי שמגדל בניו לתורה ותעודה, נאמן גם בלבו פנימה**, ואין למעות בזה. וכבר פירשו בזה המפרשים את הפסוק (תהלים י"ד ב') **ה' מְשַׁמֵּם הַשְּׁקִיף עַל־בְּנֵי־אָדָם לִרְאוֹת הִישׁ מִשְׁכִּיל הָרֶשׁ אֶת־אֱלֹקִים**. כי המבחן לדעת על אדם אם רוחו נאמנה לה, הוא בניו, אם הם מגודלים לתורה ותעודה, ידענו בבירור שאין ברוחו רמיה, וזה שנאמר אלקים השקיף על **בני** אדם, **כלומר על בניו**, לראות היש משכיל דורש את אלקים בלי פניה צדדית. וזה דקאמר רבי אלעזר בן עזריה טף למה באין כדי ליתן שכר למביאייהו, כלומר שהכל יראו ויתבוננו בהם שהם מגודלים על ברכי התורה והיהדות, ואז אין עיכוב לתת להם שכר (בעוה"ב) [בעוה"ז] כי אז יגלה ויראה לעיני כל כי ישרה נפשם בם והולכים בתומם, ולכן מביאין את טפם כדי שכל שיראה יכירם כי זרע ברך ה' הם וממנו ישפטו שפוט גם על אבותיהם שיראת ה' נוגעת ללבבם.

חליבת מנשה מלמדת הלכות תוכחה ביצר

וַיִּלֶּךְ מִשְׁנֶה וַיְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל (דברים ל"א א')

⁹ הרב **מנחם סגל פולאק** (תר"ן הונגריה תש"כ ארה"ב) למד בישיבותיהם של הרב **שמואל רזנברג** באונסדורף ואצל הרב **עקיבא סופר** בפרשבורג (נין של החת"ס סופר). בהיותו בן עשרים ושלש נתמנה לרב בעיר סערנעטש, עיר שהיתה מכורכת בתלמידי חכמים מופלגים. ראשי הקהל בקשו כדי לקבלו לכהן פאר בעירם שיסמך להוראה משלשה גדולי הוראה מרבני הונגריה הלא הם רבו הרב **שמואל רזנברג**, הרב **מרדכי וינקלר** (**לבושי מרדכי**) והרב מסערדחיל (2). היה משמר בדבקות מסורת ומנהגי אבות בלא לזוז כחוט השערה מהם. לאחר כעשרים ושש שנה של שבתו בעיר, ופרצה מלחמת העולם השנייה, קיבל בשנת ת"ש הזמנה לכהן ברב בקהילה של יוצאי הונגריה בניו יורק עם כרמים כניסה. הוא החליט להיענות להזמנה והיגר לשם. כדוגמא לשמירתו על מנהגי ומסורת דורות מסופר כי באחת החתונות בקשו לשנות את הפיוט המקובל של **מי בן שיש שושן חוהי** ששרים לפני החופה והוא עמד על כך בתוקף שלא ישנו (ביאר עפ"י הספר יבקש רצון כי יסודו בדברי הגמרא סנהדרין ל"ז על סוגה בשושנים). עם קבלתו את הידיעה המרה ששתי בנותיו שנשארו באירופה נספו עם ילדיהן גרם לנפילתו לחולי. בהקדמת ספרו זה **עיון מנחם לאגדות**, מתאר כי **מצות הרופאים היתה חזקה להסיר דעתי מהמאורעות האיומות...לכן שמתי לי למפלט גם אני ללון בעומקה של הלכה וגם בעומקה של אגדה ונתקיים בי הפסוק (תהלים קי"ט צ"ב) לולי תורתך שעשועי או אבדתי בעוניי, כי מידי נתתי לבי להתעמק בדברי חז"ל, מצאתי מנוח לעשתונותי וירוח לי (עכ"ל).**

עוד נוסף על מדותיו הנאצלות שבעיני מדות ובין אדם לחבירו היה מקפיד מאוד, שלא לדרוש דבר שלא היה משוכנע בו באמת, וכן נזהר מאוד לא לגנוב דעת חבריו, לא היה נמנע מלחסות דעותיו.

ספרו **שו"ת חלק לוי** נדפס לראשונה בתרצ"ד ובשנית בתשכ"ח. **דרשות חלק לוי** עה"ת (מכתי' ליקוואד תשע"ז) **עיון מנחם** אגדות הש"ס (משם הובאו הדברים לעיל. בהסד ה' יתברך מצאתיהו לערך שנת תשע"ג במכירה חד פעמית של ספרים, ומאז לא ראיתיהו) **חסד לאברהם** עה"ת מהדורה ראשונה תרצ"ד, מהדורה חדשה תשע"א ארה"ב.

בדרשות מהר"ם בריסק להרב מרדכי בריסק¹⁰ זצ"ל הי"ד (שבת שובה תרצ"ד) כתב וזלה"ק:

[בתנחומא בפרשתננו]... אין וילך אלא לשון תוכחה שנאמר (תהלים מ"ו ט') **לכו חזו מפעלות אלקים**... [ע"כ מהמדרש] ותמוה מנ"ל ש'וילך' קאי על תוכחה? ויש לומר דהנה מאז מדורות הקדמונים נשרש בישראל להעמיד מנהיג שיוכיח את העם בשבט אפו על כל הרעות אשר נעשה, ולהיטיב דרכם דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים, ואף שכל התורה הקדושה נתפרש בשבעים לשון עם כל המוסרים היוצאים ממנה ויש ביד כל אחד ואחד לראות מה שכתוב בה, עם כל זה לא יתקיים התורה הקדושה בלא מוכיח שיכה בשבט עברתו... על העוברים עליה כי לא יביט אדם את תמונתו בספר התורה הכתובה לפניו אם לא שיוכיחוהו על פניו...

אמנם מה יעשה המוכיח להציל את המוכח מבזיון אם צריך ליסרו ולמנעו מחטא זה להלאה, העצה לזה שיעמוד ויוכיח ברבים בעת שנאספים כל העדה ובתוכם הצדיקים גם כן, ואם כן לא ירגישו מי יתסר במאמר הלזה, רק הלב יודע מרת נפשו והחומא ירגיש כשיוכיח המוכיח חטאו אשר חטא, אבל לא יתבייש כי אחרים לא ידעו אל מי ירה החץ. ודבר זה למדנו מתורת משה רבינו ע"ה כשהוכיח את ישראל הוכיח את כולם כאחד שנאמר אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל. והיטב דיבר בזה בספר ה"י לפרש המדרש (ויקרא רבה ל"ה א') **הַשְׁכַּתִּי דְרָכִי וְאֶשְׁכַּח רַגְלִי אֶל־עֲדֻתֶיךָ** (תהלים קי"ט ט"ט) **שֶׁאֵמַר דּוֹד הַמֶּלֶךְ ע"ה בְּכָל יוֹם הֵייתִי מַחֲשֵׁב לְבֵית פְּלוֹנִי אֲנִי הוֹלֵךְ, וְהָיוּ רַגְלֵי מַבִּיאֹת אוֹתִי לְבֵיתִי כְּנִסְיוֹת וּלְבֵיתִי מִדְּרָשׁוֹת הַחַ"ד וְאֶשְׁכַּח רַגְלֵי אֵל עֲדֻתֶיךָ** [ע"כ מהמדרש] היינו כששמעתי שאיזה אדם חטא, הייתי מחשב לילך לבית זה ולהוכיחו על פניו, רק אחר כך נתישבתי שאין זה מגדר הנימוס לבייש את החומא רק רגלי מוליכות אותי לבית הכנסת במקום שנאספים הרבה בני אדם ושם הייתי מוכיחו, ובאופן זה לא ייבוש ועם כל זה ירגישוזה כוונת הפסוק **רְשָׁעִים וְאִיִּם וְכִית צְדִיקִים וְעַמּוֹד** (משלי י"ב ז')... אם רוצה להפוך הרשעים שלא יהיו עוד, זה יוכל רק אם גם בית צדיקים יעמוד בעת התוכחה.

ויש לפרש בזה המדרש (שוחר טוב משלי י') בשעה שהחכם יושב ודורש וכל העם שומעים אפילו אותן שאין להם צורך בתוכחה החכם, הקב"ה מוחל על עוונותיהן, שהקב"ה נושא להם פנים בעבור שגם הם נושאים

¹⁰ הרב מרדכי בריסק (תרמ"ז-תש"ד). נולד בהונגריה. למד אצל אביו הרב יהושע בריסק ואח"כ אצל הרב מרדכי לייב וינקלר בעהמ"ח שו"ת **לבושי מרדכי**. בגיל ח"י הוסמך להוראה ע"י הרב פינחס חיים קליין, ובהגיעו לשנת הכ"ג נתמנה לדיין. בצעירותו התכתב עם גדולי עולם ביניהם רבו הלבושי מרדכי, המהרש"ם - הרב שלום מרדכי הכהן שבדרון, האדמו"ר ממזנקטאש הרב צבי הירש שפירא בעהמ"ח 'דרכי תשובה' זכר צדיקים לברכה.

בהיותו בן ל"ג נבחר לשמש ברבנות במחוז טשאנד שברומניה, חמישים ישובים היו פרושים תחת חסותו. במקום זה הקים ממלכה של תורה ומפעלי חסד רבים. הישיבה שהקים ועמד בראשה היתה מפאר פעולותיו. ייסדה בפחות ממנין בחורים עד שבשיא תפארתה נהרו אליה אלפי תלמידים ונחשבה לישיבה הגדולה ביותר ברומניה וטרנסילבניה הסמוכה לה. שיעוריו הלמדניים היו בנויים לתפארה משילוב של ביאור הפשט הישר והגיון צלול שצלח נחשולי קושיות ותמיהות במהלך בניית הסוגיה. אמנם גדלותו התפרשה גם לשדה הפסיקה ההלכתית. בסוגיה הלכתית קשה של מחלוקת בענין כשרות המקוה בעיירה מסוימת בהונגריה בין רב המקום מען לכשרות המקוה, לדומ"ץ שאסרה בגלל סוגיה של זחילה שאינה ניכרת (מובאת בשו"ת מהר"ם בריסק ח"ד בסימנים הראשונים). המהר"ם מבריסק נטה לדברי הרב ולהכשיר את המקוה. הגם שרבנים מהונגריה רצו אפילו ל'רווחא דמילתא' לתקנו, הוא טען בתוקף להשאירו בכשרותו ללא תקון כדי לא להוציא לעז על הראשונים ולדי ישראל הקדושים והטהורים. בסופו של דבר נמסר הדבר לזקן רבני הונגריה הרב שלמה זלמן עהנרייך אב"ד קהילת שימלוי זצ"ל הי"ד, בעהמ"ח שו"ת **לחם שלמה**, שהכריע להיתר.

בספר ממנו הובאו הדברים לקמן נמצאות דרשות רבות שמסר לבני הישיבה כ'פתיחה' לזמני הלמוד, וכן דרשות לימים נוראים שבת הגדול ועוד. הספר יצא לראשונה מכת"י תשמ"ז (ברוקלין) דרשתו האחרונה שנאמרה ונדפסה היתה של שבת שובה תש"ד, כאשר מרבית יהדות אירופה כבר נרצחו ע"י הנאצים ימ"ש, והכורת שעלה על יהדות הונגריה בסוף מלחמת העולם השנייה, עלה בסערה השמיימה גם המהבר ב"א בסיון תש"ד.

בנו הרב אהרן צבי בריסק זצ"ל ניצל מגיא ההריגה עלה לארץ ישראל והקים בנתניה ישיבת 'מהר"ם בריסק טשעקא' ע"ש אביו. אך טרם הגיע לגיל חמישים נגדע האילן בשיא פריחתו. הספר הזה וכמו"כ **חידושי סוגיות מהר"ם בריסק** שיצא לאחר שנים נוספות, המשיכו את שושלת קודש הזהב ע"י נכדיו וניניו. (התולדות נכתבו עפ"י הקדמת המלכה"ה, וכמו"כ עפ"י מאמר 'בקדושה של מעלה' לרב פינחס אליהו אייזנמל שליט"א התפרסם בתוספת ל'המודיע' ערב שבועות תשס"ג).

פנים, ולכך במצות הקהל היה המצוה שיקהלו שם כל ישראל, הן האנשים היינו הצדיקים, הן הנשים היינו פשוטי עם אף שהצדיקים לא היו צריכים לשמוע קריאת משנה תורה מפי המלך שהם בעצמם היו יודעים זאת, אבל כדי שלא יביישו הפשוטי עם בשעה שהמלך היה מוכיח על פניהם עמדו שם, שאם לא כן לא יבואו דלות העם למען לא ידעו כל העם שהם החוטאים...ולכן עשו זאת לפנים...ואם כן שפיר קאמר המדרש שאין 'וילך' אלא תוכחה, שאם לא כן למה הלך ל'בית אולפנא' [עפ"י התרגום המיוחס ליונתן, שפירש וילך משה – ואזל משה למשכן בית אולפנא, היינו בית המדרש]. עכ"ל המהר"ם בריסק זצ"ל הי"ד.

הקשר במצות הקהל בין סוכות שמיטה והמלך

האדמו"ר משה יחיאל אלימלך מלברטוב¹¹ זצ"ל הי"ד בסוף ספרו וידבר משה לקהלת סוכות כתב וזלה"ק:

בענין מצות הקהל שהיא במוצאי שנת השמיטה ובסוכות דוקא.

כי לכאורה ענין שמיטה גורמת תרעומות בלב המלוה על הלוה, והבעל השדה על העניים האוכלים תבואות שדהו. רק כוונת זה הענין בכדי שידע האדם כי אין לו כלום בזה העולם, כי העולם ומלואו של הקב"ה הוא, ואין לו להאדם משלו כלום, לזה צריכין לשמוע להקב"ה להפקיר שדהו ומעותיו ועל זה מראה ענין השמיטה, כי לה' המלוכה.

לזה נצטוו המלך אז להקהיל את כל העם אנשים ונשים וטף, להודיע לכולם את כל הנ"ל במוצאי שמיטה בחג הסוכות, שהוא חג האסיף שבכל שנה ושנה, אז כל אחד שמה בחלקו בתבואת השדה, יתנו כעת ליבם גם על כל עת לחבר את לב כולם כאחד, לשמור ללמוד וללמד את תורת ה', ולדעת כי הכל שלו, והמלך בעצמו מודיע בזה לכל שיתבוננו כי לה' המלוכה, והוא מהעדה מלכין ומקים מלכין¹².

ולזה ישמחו בה' יתברך שמו ויתאחדו הלבבות ויכירו לה' המלוכה. וזה כל האדם להיות את אלקים ירא ואת מצוות שמו¹³, ובשביל זה נברא בעולם והכל חייבים בכבודו יתברך, ואז יאהבו זה את זה ויתנו יקר למלך שהוא ירא את ה', ומפרסמים מלכותו יתברך שמו בעולם, ולקיים ירא את ה' בני ומלך [משלי כ"ד כ"א]. עכ"ל האדמו"ר מלברטוב הי"ד.

¹¹ האדמו"ר משה יחיאל אלימלך האדמו"ר מלברטוב (תרנ"ה-כ"ז בסיון תש"א) בן רבי נתן דוד מפארצבה מיושלת ה'יהודי הקדוש', רב צדיק מפורסם, נכדו של ה'דברי בינה' מביאלא וחתנו של דודו רבי ישראל האדמו"ר מגרודזסק, מונה לאדמו"ר בלוברטוב שבאזור לובלין בשנת תר"צ לאחר פטירת אביו. עד מהרה התפרסם וחסידים רבים החלו נוהגים אלו. הוא קירב במיוחד את בני הנוער, וידע לקרב גם את אלו שנתרחקו מעט מעולם החסידות. חסידו, רבי שמעון מזעליצוב זצ"ל הי"ד משגיח ב'שיבת חבמני לובלין' (כתביו נדפסו בספר נהרי א"ש) היה שולח אליו תלמידים לקבלת הדרכה, ובעקבות כך גבר זרם הבאים אליו. "שטיבלך" של חסידיו נוסדו בוורשה, פארצוב, ליקווא, לנמשנא, ז'ליצוב, אוסטרוב ועוד. חיבר את הספרים מאמר שמיירת הדעת (ורשה, תרפ"ז), אמת ושלוה אהבו (ורשה, תרפ"ז), ויאמר משה על התורה (ורשה, תרפ"ז), מאמר חמדות (ורשה, תרפ"ז), וידבר משה (ורשה תרפ"ז-תרפ"ח), מחשבות מאירות (ורשה, תרפ"ח), סידור עבודת הלב (ורשה, תרפ"ח), אמרי טל (ורשה, תרפ"ח), ויאמר משה על נ"ך (ורשה, תרפ"ח) ועוד.

עם כניסת הצבא הגרמני לפולין, ברח מלברטוב ללובלין, שם נפטרה רעייתו הרבנית חיה מרים. משם המשיך דעמטשבא, שהיתה תחת הכיבוש הרוסי. במוצאי שבת, ביום כיבושה של העיר בידי הגרמנים, הם נכנסו לבית מדרשו ורצחו ברירות את הרבי ואת ילדיו, יצחק חיים ורייזל. תנצב"ה. (התולדות עפ"י אתר 'תורתך לא שכחתי' איסוף ושימור תורת הנספים בשואה). במהדורת הספר ויאמר משה שממנו נערכו הדברים, הקדמה ארוכה לתולדות האדמו"ר ושיטתו. הספר יצא לאור ע"י מכון גנזי מהרי"ץ ירושלים.

¹² עפ"י דניאל (ב' כ"א) והוא מה'שנא עד'ניא וזמניא מה'עדה מלכין ומקיים מלכין יתב חקמיתא לה'פליין ומנדיעא ל'דעי בינה.

רש"י זלה"ק: מהעדה – מסיר מלכין. על שהבין מתוך החלום שמלכות נבוכדנצר פוסקת ומלכות אחרת עומדת. עכ"ל.

¹³ עפ"י קהלת י"ב ו"ג. סוף דבר הכל נשמע את'האלקים ירא ואת'מצותיו שמו'ר פי'זה פל'האדם.

לשבת שובה

הארמו"ר מפיאסנצא הרב קלמן קלמיש זצוק"ל הי"ד, (בעהמ"ה חובת התלמידים), בספרו דרך המלך (ע"ה) את ומועדים, שבת תשובה תר"צ) כתב תיאור של הרגשת היהודי לאחר ראש השנה, ואלו דבריו:

...ובעיקר מסוגלים ימים אלו שאחר ראש השנה לתלות את עצמו במצב שלמעלה ממנו, ולבוא לתשובה ולקדושה שאין גם האדם משיג אותה. כי למשל, איש שנולד במרתף קר, רטוב וחשוך, ובעוני זה מורגל כל ימיו, אז כל תקותו – ליבש את המרתף ולפתוח בו אשנב אפילו הקטן ביותר, שיכיר בו על כל פנים בין יום ולילה. ועל יותר מזה אין לו השגה לבקש, מפני שלא ראה ולא טעם יותר טוב שיבקש ויקנה לו, ורק ממה שמעיק לו ביותר הוא מקוה להיפטר, כמו רטיבת המרתף וחשכו. והיה אם יתאכסן איש הזה, איזה זמן קצר אפילו, בבית גביר, ויטעם טעמה של דירה יפה רחבת ידיים מלאה אור – אז כבר לא יסתפק לקוות ליבש את מרתפו ולפתוח בו אשנב, רק כבר יתחיל לקוות ולהשתדל שיבוא לדירה טובה, עכ"פ ככל איש בינוני.

(הנמשל) כן האיש שלא טעם עדיין טעם של קדושה ואור, או שכבר שכח את הטעם שטעם באקראי בעלמא בזמן מן הזמנים, ורק את נמיכותו מרגיש עתה שלא טובה היא ומעיקה לו, אז בתשובתו אינו מבקש מעצמו גדולות, רק להחליש את תאוותו ולישר מעט מן עקמימיותו, ולהשאר בכללו במצבו שהיה. ומצדיק עצמו תמיד ואומר, ומה אני צריך להיות? – איש פשוט אני, וכדומה מן ההצטדקות. מה שאין כן בראש השנה, שה' יתברך נמשך לאיש הישראלי, וכביכול מרכיב את עצמו משמי שמים לדפוק על פתחי לבבי ישראל, לאמור פתחי לי אחותי רעיתי (שיר השירים ה' ב') הכניסני בקדושתו אל קירבך ואקדשך. והאיש הישראלי מרגיש אז קדושה והתעוררות בקרבו, אז משתוקק האיש לעלות למעלה יותר מן מצבו. וצריך האיש הישראלי בימים אלו לא להסתפק בתשובה סתם, אהיה טוב מעתה, [אלא] רק לבחור לו דרך... שובה ישראל עד ה' אלקיך... קחו עמכם דברים ושובו אל ה'... שתעלה לה'... ואיך? – קחו עמכם דברים – של ממש, לא סתם 'אהיה טוב', רק מעתה כך וכך אתנהג, כזאת וכזאת אעשה... עכ"ל הארמו"ר מפיאסנצא הי"ד.

החידוש מדברי הנביא – שגם תשובה חלקית מגעת לכסא הכבוד

שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ (הושע י"ד ב')

בספר דרשות קול יעקב לרב אליעזר יעקב רוזניץ¹⁴ זצ"ל הי"ד כותב וזלה"ק:

¹⁴ הרב אליעזר יעקב בן הרב משה צבי רוזניץ, נולד בסביבות שנת תרל"ז בפעטראוואסעלא, והיה חסיד מופלג, תלמיד חכם מלא וגדוש, שדבק עד להפליא בצדיקי דורו, וביחוד באדמו"ר יששכר דב רוקח מבעלז. בעודו ילד התייתם מאביו. למד בסאטמר בישיבת רבי יהודה גרינוולד, מחבר שו"ת זכרון יהודה (ראה תשובת רבו אליו ה"זכרון יהודה", ב, סי' קצ"ב). שאהב אותו כבן והעריך אותו מאוד כאחד מבחירי תלמידיו. הוא עסק במסחר לפרנסתו ושימש דיין, מגיד מושרים וראש ישיבת בקהילת זענטא (סנטא, בהונגריה, ממלחת העולם הראשונה ביגוסלביה, וכיום בצפון סרביה) ורב בעיירה קניזשא, הסמוכה לזענטא. הוא נהג להתדפק על בתי נדיבים על מנת לאסוף את כל הדרוש עבור הנזקקים, בעוד שהוא מסתפק במועט וחי בצניעות רבה. במשך ארבעים וחמש שנה העמיד תלמידים ולימד דעת את העם. הוא נהג לדרוש בכל שבת לפני תפילת מנחה. בקיץ היה דורש על פרקי אבות ובחורף על פסוקי תהלים. בנוסף נשא דרשות במועדים, הספיד את גדולי ישראל שנפטרו ועורר רחמים על בני ישראל שהיו נתונים בצרה ברוסיה. בדרשותיו הרבה להשתמש במשלים ובמליצות. במוקד דרשותיו עמדה הדאגה לחינוך הבנים והבנות, והרחקתם מדרכים מסוכנות ודעות נפסדות. הוא היה רגיל לומר שעכשיו חסרים לנו המזבח והקרבנות, שהיו עיקר העבודה במקדש, ואף על פי כן יכול כל אחד לקיים זה בעצמו בהדרגת בניו ובני ביתו. וביאר את הפסוק "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש", שכל אחד יכול להיות כהן ולהקריב קרבן על ידי שידריך בניו בדרך ה' במסירות נפש, "זה קרבן האמיתי לעמוד נגד כל מאורעות וניסיונות הזמן."

לאחר כיבוש יוגוסלביה בידי מדינות הציר וסיפוחה להונגריה, החלה רדיפת היהודים. יהודים מסנטא נשלחו לעבודות כפייה בהונגריה ובאוקראינה. לאחר הפלישה הגרמנית להונגריה בשנת תש"ד נעצרו יהודי העיר ונשלחו למחנה ההשמדה אושוויץ, וביניהם הרב אליעזר יעקב רוזניץ, שנרצח ב"ח בתמוז תש"ד, עם רוב משפחתו.

הנביא הושע [אומר] **שובה ישראל עד ה' אלקיך....** במסכת יומא (פ"ו ע"ב) גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנאמר **שובה ישראל עד ה' אלקיך**. ומקשים דלמה הוצרך להביא מקרא דקבלה הלא כמה פעמים מפורש בתורה ענין התשובה, כמו שנאמר (דברים ו' ד', ו' נצבים ל' ב') **וְשָׁבְתָּ עֲדֵיהּ אֱלֹהֶיךָ, כִּי תָשׁוּב אֲלֵיהּ אֱלֹהֶיךָ** (דברים נצבים ל' י')

ואמר בזה מרן הרב **מבעלזא**¹⁵ זי"ע, דתשובה גמורה ושלמה שמגעת עד כסא הכבוד אין בזה רבותא, דבמקום שבעלי תשובה עומדין, אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד (ראה ברכות ל"ד ע"ב) **אולם רבי לוי בא לדבר על תשובה כמו שהיא בכל ענין מגעת עד כסא הכבוד**, ולכן הביא מקרא דהושע שובה ישראל עד ה' אלקיך, דאילו בתורה כתיב כי תשוב אל ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך, ודברי הושע דגם באופן כזה גדולה תשובה, וכמו שאמר קחו עמכם דברים ושובו אל ה', דגם בכח"ג [בכחאי גוונא] מגעת עד כסא הכבוד.

שירת התורה – המצוה התרי"ג החותמת מצוות

וְעַתָּה כְּתֹבוּ לָכֶם אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת (דברים ל"א י"ט)

ביאר הרב מאיר יחיאל הלוי האדמו"ר מאוסטרובצא¹⁶ זצ"ל בספר מאיר עיני חכמים החדש בפרשתנו וזלה"ק:

ועתה כשאתם בגלות מדוכדכים עד נפש, כתבו לכם את השירה הזאת, דהיינו אם רצונכם להחזיק מעמד תקחו עדוד מן השירה הזאת, היא תחזיק אתכם עד בוא הגאולה.

וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה בְּאָזְנוֹ פֶּלֶקְהֵל יִשְׂרָאֵל אֶת־דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תִּמָּל (שם שם ל')

בערוגת הבושם לרב משה גרינוולד זצ"ל פירש:

הרב השאיר אחריו חיבורים רבים בכל מקצועות התורה: דברי אגדה, חידושים בסוגיות הש"ס, תקנות עגונות, חידושים על התורה ומועדים, חיבור על הגדה של פסח, ביאור על תהלים, ספר על החסידות וההנהגות של גדולי הצדיקים ועוד. חלק מכתביו אבדו בשואה, וממה שנשאר יצאו לאור ספר קול יעקב על התורה ודרשות (תשכ"ו, תשמ"ז), חידושים בסוגיות הש"ס (תשל"ו, תשמ"ב-תשמ"ה) ועל ספר תהלים (תשנ"ו). דרשותיו מלאי יראת שמים והתעוררות לעבודת ה' ולימוד תורתו. בדרשותיו הביא תורות ששמע מאדמו"רי בעלז, כך שהרבה מאמרות קודשם נשתמרו על ידו. תולדותיו הובאו בראש ספר קול יעקב על התורה ודרשות (תשכ"ו). בנו של המחבר, הרב אברהם חיים הוא שהוציא לאור את ספרי אביו.

התולדות נלקחו מאתר 'תורתך לא שכחתי' איסוף ושימור תורת הנספים בשואה. המאמר נערך מעותק של הספר עצמו שנמצא מונח ליד בית כנסת ביישוב תל ציון יחד עם כרך של חלק הסוגיות, בקיץ תשפ"ב. (כך נעשתה ה'היכרות' בין המלקט לספר ולמחברו).

¹⁵ נראה שכונתו למהר"ד – הרב **יששכר דב מבעלזא**, האדמו"ר השלישי בשושלת נפטר בתרפ"ז. שני בניו הרב אהרן רוקח ומרדכי רוקח **מבילגוריא** הוכרחו באמצע השואה לארץ ישראל. תולדותם נחרטו בשני כרכים מפוארים **פרשת גדולת מרדכי** הוצאת מכון אור הצפון חסידי בעלזא ירושלים (תשפ"א). הרב **מרדכי רוקח** הוא אביו של האדמו"ר הנוכחי הרב **יששכר דב שליט"א**.

¹⁶ הספר **מאיר עיני חכמים** הינו ליקוט מתורותיו של האדמו"ר מאוסטרובצא הרב מאיר יחיאל הלוי זצוק"ל שהיה צדיק עליון קדוש שנהג בתענית שנים רבות, נסתלק לבית עולמו בשנת תרפ"ח. בנו ממשיך דרכו הרב **יחזקאל**, המשיך עד לשואה את דרך הקודש של אביו. בעשרה בטבת תש"ג הוצאו להורג הוא וכל משפחתו אשתו ושבעת בניו ובתו היחידה וכל צאצאיו, ולא נותר זכר מהם. דברי תורתו קובצו לספר **מאיר עיני חכמים** על ידי תלמיד אביו, ומהם ליקט על סדר פרשיות התורה. דברי בנו הרב **יחזקאל** זצ"ל הו"ד הניחם במדור מיוחד שקראהו קדשי **יחזקאל ע"ש קונטרס 'פלפולים נחמדים בעניני בעניני קדשים' שהוציא הרב יחיאל הלוי מנדלבוים בניו יורק תש"י**, וקבעם בסיום כל פרשה לאחר דברי אביו. תולדות האדמו"ר מאוסטרובצא רשומים בתחילת המהדורה המחודשת של הספר (ח"א תשע"ט, ח"ב-ח"ג תשפ"א). ובחרבה ניתן לקוראם בספר **אספקלריה המאירה בעריכת משה חנניה רפאל גלאזיום** הוצאת עמודי שש (ירושלים תשע"ט).

יש לפרש...משה רבינו בכח דבוריו הקדושים עשה רושם בקרב לבות בני ישראל...עד שהיו דבריו חיים
וקיימים כל ימי חייהם, עד תומם עד ששלמו ימי חייהם. ומוסיף המלקט בשיפולי אדרתו: עד תומם – עד
השלמתם, דבריו עשו רושם וחקיקה עד שהגיעו השומעים לתכליתם ושלמותם ונחיו תמימים.

הגליון נערך בחסד ה' יתברך ובטובו ע"י יהודה יעקב ברקאי תל ציון כוכב יעקב 0526514000 Ybarkai6@gmail.com